

Pikakuvia kansastamme sodan jaloissa

Eräs taiteilija palasi kiertueelta 'sieltä jostakin', pohjoisrintamilta. — »Ei ne meidän pojat tarvitse propagandaa — niillä on voimaa tännekin lähetettäväksi», hän kuvaili vaikutelmiaan.

Voimaa!

Ulkonaista, ruumiillista voimaa on kansallamme aina tiedetty olleen ja yhä olevan; sen osoituksina ovat vahva työehomme ja kuulut urheilusaavutuksemme. Mutta sen lisäksi on tämä yli 100 päivää kestänyt hirmusota, sitä edeltäneen 50-päiväisen jännitystilan ohella, tuonut ilmi aavistamattoman suurit sisäiset, henkiset voimavarat. Sitä voimaa ei ole vain asemiehissä siellä jossakin, sitä ilmenee koko kansassa, vanhuksesta lapsiin asti.

Taistelurintamien sankariteoista on jo saatu lukea ja kuulla monia loistavia kertomuksia, joten merkittävämmä tässä muistiin joitakin taempaa otettuja pikakuvia.

Vanhus.

Evakuointijuna on pysähtynyt pilkkosten pimeälle asemalle sisämaassa. On kolea marraskuinen yö. Lotat jakelevat vaunuihin maitoa ja voileipiä, asemamiehet kantavat kamiinapuita, varsoille ja lehmillä annetaan vettä ja heiniä. — Muutaman umpivaunun oviaukossa kyhjäyttää polvillaan hyvin vanha mummo. Hän voi pahoin, pitelee toisella kädellä huivin peittämää otsaansa, antaa ylen.

— Oletteko sairas?

— Ei, en minä oo kipee... muuten vaan vähän rupeesi huimasemaan, kun kolmatta päivää matkalla.

— Onko vaunussa kylmä?

— Ei oo, ei yhtään, lämmin täällä on ja oikein täällä on hyvä muutenkin, mutta kun ei ole tottunut kulkemaan junassa.

— Mistä asti matka pitää?

— Suojärveltä tullaan.

— No, mitenäs sinne koti jäi?

— Kyllä se lähtiessä tuleen pistettiin!

Tämä viimeinen tulee niin ponnekkaasti, että vanhus itsekin kohoutuu pystympään, huimauksin näyttää unohtuvan kun hän vielä lisää:

— Kaiken ikäni siinä olin elänyt... nyt poltettiin.

Eikö tämä ole voimaa! — Savuna ilmaan ovat kotitalon palaessa menneet kaikki tulevaisuuden edellytykset, ei itseltään, »mitäpä meistä vanhoista, meidän joudamme kuolemaan», vaan jälkipolvelta, joka sodan jälkeen saa alkaa elämänsä taas yhtä tyhjistä kuin esi-isät muinoin.

Mies.

Neuvotteluvaiheen 'ylimääräisiin kertausharjoituksiin' kutsuttuja, jo hieman iäkkäämpiä miehiä istuskelee kenttäkeittiön lähettyvillä hernesopalla.

— Mitäs siellä teidän kotikulmilla arveltiin, kun tästä nyt tämmöiset ajat tuli?

Muuan vakaa isäntämies tulkitsee kotipuolensa ajatuksen lyhyen ytimekkäästi:

— No, eihän meille väkisin tulla.

*

Sota on alkanut. Sen ensimmäisinä viikkoina saapuutaan sydänmaan taloon murheen viesti: talon nuori isäntä, ainoa poika, on jo heti ensimmäisten joukossa uhrannut henkensä kodin, uskon ja isänmaan puolesta.

Sanoja ei sanota. Vanha isäntä astelee ulos, on kuin siellä olisi jotain tärkeätä toimitettavaa. Emäntä, äiti, yksin jäätyään salaisen, hillityn kyynelen kuivaa.

Palaa tupaan vanha isäntä, on noutanut aitasta repun, johon emännän viittaa panemaan evästä. Yskähtää, saa sanoiksi:

— Lähde tästä minun... kun sinne riviin on tullut aukko.

*

Sodan jylinä käy jo kaikilla rintamilla. Vanhempiä ikäluokkia on kutsuttu aseisiin. Esikuntaan tulee ilmoittautumaan vapaaehtoinen, näyttää sotilaspassiaan. Komentaja muistaakin miehen:

— Mutta teidätän vapautettiin kokonaan — mikä syy se taas olikaan? (Hän katsoo vapautusmerkintää passista) Aivan: vaikea suoniokohju jalassa. No? Eivät kai ne ainakaan parantua ole ehtineet?

— Tuota, on ne kyllä vähän parempanakin nyt, kun olen hoidellut — ja sitten minulla on hyvin lämpimät tamineet mukana... ja tuota ennen kaikkia siksi, kun tuli silloin pois päästessä sanotuksi kämpppä-kavereille, että jos siitä oikein sota alkaa, niin kyllä tämäkin poika silloin takaisin tulee.

*

Vanhempiin ikäluokkiin kuuluvilla miehillä on näet jo sekä tosi-sairauksia että vähän muitakin huolia mukanaan, kuten käy ilmi seuraavastakin lomanomuksesta, jonka eräs komppanian päällikkö sai.

»Herra väntrikki. — Ai jii että on huonot oltavat minulla, ei täällä vaan siellä kotona. Kun halot jäi tekemättä ja lehmät on sonnassa ja akan sormista on tullut niinkuin luita ettei jaksa lypsää ja vesi on loppunut kaivosta ja naapuriin on kolme kilometriä ja sieltäkin on hevonen otettu. Eikä kotona ole kuin kaksi pentua, vanhempi vasta neljä vuotta ja uusi on tulossa. Ja sitten on vanha isä joka kolmivuotiaana putosi saunan lauteilta ja on siitä asti ollut löylynyömyä. Eikä sitten ole muita kuin anoppi, jolta syyskuussa sahattiin jalka poikki ja sillä on maksatauti että jos ehtisin saata vartagon neljän päivän loman ennen lähtöä kotona käyäkseen.»

Loma myönnettiin. (Alkuperäinen asiakirja säilössä erään sotapäiväkirjan liitteenä.)

Nainen.

Tämä olisi hyvin pitkä luku, ja jos se kyettäisiin oikein esittämään, niin voisimme sen perusteella tehdä muun muassa erään ilahuttavan tärkeän havainnon: maamme puolustuksesta ei huolehdi vain lähes nelimiljoonainen kansa, vaan juuri naisten mitä moninaisimmille aloille ulottuvan aktiivisen työn ja toiminnan ansioista on lukumäärää tuntuvasti koroitettava. Tekisi mieli väittää puolustuskykymme nousevan romiljoonaisen kansan veroiseksi. — Vaikka eipä silti, suunnatonhan on yhä sittenkin vihollisemme ylivoima.

»Palaa tämän kanssa tahi tämän päällä» oli kreikkalaisen äidin toivotus, kun hän ojensi kilven sotaan lähtevälle pojalleen. Kaunis kertomus on säilynyt myös siitä kuinka Kartagon uljaat naiset uhrasivat kauniit hiuksensa jousien jänteiksi, kaupunkinsa vapauden puolustamiseksi. — Kuinka monin verroin suurempi, aktiivisempi onkaan se uhraus, se työ, sarneo, epäitekkäs ponnistelu ja uurastus, minkä on tehnyt maansa ja kotinsa puolustuksen hyväksi Suo-

men nainen! Se jalo kertomus ansaitsee elää vuosi tuhansia.

Kuka voi laskea ja arvioida ne miljoonat silmukat, jotka kudottiin kotilieden ääressä, junissa, odotushuoneissa, linja-autoissa, pommisuojuissa, kontto-reissa ja työpaikoissa muun työn lomassa. Ne miljoonat ateriat, joita naisemme valmistivat keittiöitten hehkussa, ne miljoonat työtunnit, jotka he uupumattomina uurastavat sairasvuoteitten ääressä tai värisivät ilmavalvontatornien jäätävässä viimassa tai tekevät ennen miehille kuuluneita moninaisia töitä. Ne miljoonat kenttäpaketit, joita heidän kätensä valmistavat — puhumattakaan miljoonista selvässä rahassa!

Tätä kaikkea hän ei suinkaan tee kuten välttämätöntä päivätyötä, vaan Suomen nainen tekee sitä ensi sijassa sydämellään, rohkealla, rakastavalla sydämellään. Ja kumminkin Suomen naisen sydäntä kysytään vielä muussakin, niin paljon on sille varattu kestävästä. On erottava rakkaimmista, oli päätettävä puoliso, poika, sulhanen vainokenttien surmansuuhun. Niin monen oli vielä sen ohessa nähtävä oma kallis koti pommien maalitaluna, pirstottuna, liekeissä, raunioina — mennyttä kaikki maallinen. Oli niin monen seisottava haudan äärellä, jonne hiljaa lasketaan elämän ainoa tuki ja turva, se ainoa, joka oli rakas, jonka vuoksi elämä tuntui olevan olemassa. Ja vielä siinäkin on sydämen kestävä. On jaksettava uskoa, ettei elämä lopu vielä hautaan, on jaksettava tuntea yli kaiken sen mikä ennen yksin täytti sydänpoloisen.

Tämä luku jää kesken; siinä on vielä niin paljon, mikä on suuren runoilijan ikuistettava tuleville polville. Jotakin, mitä mikään kansa maailmassa ei vielä ole pystynyt esittämään.

*

Nuoriso.

»Nuorukaiselle kuolla kuuluu, kun hällä vielä kutrissa tuoksuavat, nuorpeat kukkaset on.»

Ateenalaisten jalon laulun tuo murheisenriemukas sävel kantautuu tajuntaan joka kerta milloin silmien eteen osuvat ristirivit sanomalehtien sivuilta, samoin sankarihaudoilla, suruhuntuja sivuutettaessa. Nousee karvas, iäti vastausta saamaton kysymys: miksi täytyy tuhoutua niin paljon parhainta ja elinvoimaisinta?

Käsittämätön valon ja pimeyden iäinen kamppailu. Hellas muinoin oli pieni mutta korkealle sivistys-

tasolle noussut valtio, jossa olivat hyvin järjestyneet olot. Onnettomuudekseen se vain oli rajamaana barbaarista itää vastaan. Tämän almaat jättäis-laumat päättivät musertaa onnellisen kansan. Silloin Hellaan uljas nuoriso näki velvollisuudekseen panna toivorikkaan elämänsä uhrialttarille vapauden ja sivistyksen puolesta. Se osasi taistella, uskalsi kaatua.

Meidän osamme historian näyttämöllä on sama. Meilläkin oli hyvät olot. Ja yhtä sankarillisesti kävivät taistelua idän raakalaisia vastaan meidän parhaat poikamme. Heikin osaavat taistella, uskaltavat kaatua vapauden ja sivistyksen puolesta.

Nuorten käsissä on tulevaisuus, sanotaan. Nuorison vaisto on taas tälläkin kertaa ollut oikea. Innostuneena se jo rauhan aikana, kuin vaaraa aavistellen, harjoitti itseään korkeaan ruumiilliseen kuntoon, samoin asean käyttöön. Nuorison kesken harrastettiin kestävytyteen totuttavia 'lenkkejä', maastoon perhdyttäviä suunnistautumisia, ilmailua sekä monia muita. Ja nuorison vaisto ja into sai aivan viime hetkessä toteutumaan suurisuuntaiset, vapaehtoiset linnoitustyöt puolustuslinjoillemme.

Yht'äkkiä sitten soivatkin sotatorvet. Yhtä uljaasti kuin muinoin Hellaassa, riensi meidänkin sankarimielinen nuorisomme taisteluun, uhratakseen kaikki nuoret kirkkaat omat toiveensa Isänmaan vapauden alttarille. Ehjänä, jalona, se otti vastaan pimeyden katalan taisteluhaasteen. Se tunsii korkean velvollisuutensa. Se täyttää sitä parhaillaan. — Niin monen vain oli määrä sortua suurehden sotahan, palata kilven päällä —.

Lapsi.

Lasten kuullen koetetaan välttää ajan vakavuudesta puhumista, jottei suotta jännitettäisi heidän herkkiä sielujaan. Ja sittenkin on varmaa, että jo pienokaisetkin kuulevat, vaistoavat, elävät täysin mukana kaiken. Lähtemättömästi syöpyi heidän mieliinsä jotakin, jonka jälkiseuramuksia ei voi ennakolta arvioida.

Salaperäinen herätys makeasta yönestä, kiire pukeminen, kuumeiset matkavarustelut, ahdinkoon asti tädyt junat, ero leluista ja leikkiveroista, ero isästä, joka oli pannut päälleen oudon puvun ja kantoi isoa reppua ja kivääriä ja hyvästeli niin merkillisen hellästi — elämyksiä, jotka kyllä säilyvät. Sitten karmivat sireenien ulvotukset, pommisuijien salamylhäisyys tai hätäinen pako metsään, outo suri-

naa ilmassa, kiiltäviä lentokoneita, tärisyttäviä jyrähdyksiä, tulipaloja ja paljon mustia surupukuja — ei lapsi voi olla niitä havaitsematta, päinvastoin havaitsee kaiken mitä herkimmin ja luo niiden pohjalla oman maailman- ja elämäntähtäyksensä, kukin luonteenlaatunsa mukaan. Osa vielä joutuu kokonaan eroon omaisistaan, lähetetään ulkomaille tai on suorastaan matkojen varrella joutunut ekseskiin.

Seuraavassa pari pientä kuvaa lasten elämästä.

Eräs viipurilainen virkamies, jonka toimipaikka viimeiseen asti oli pysytetty paikoillaan, siirtyi sitten toimensa mukana taemmas ja pääsi siinä vaiheessa perhettään tervehtimään. Perheen nelivuotias terhakka poju asettui kädet selän takana seisten isänsä eteen ja sanoi:

— Isäpä tuli Viipurista ryssä pakoon!

Hm?! Mitäpä isä siihen oikeastaan saattoi vastata! Kai meidän kanssamme saattoi ihailla vesassaan itävää oikeata henkeä.

Maaseudun 'rauhan' sijoitettuun lastenhoitolaan tuli eräs isä rintamalta katsomaan pientä 1½-vuotiasta tytärtään. Hän leikki lapsukaisen kera, kanniskeli sylissään ympäri huonetta. Lapsi oli iloinen, joketteli asioitaan, mutta yht'äkkiä vavahti ja kuu-losti jotakin.

— Mitä nyt, pikkuiseni?

Lapsosen huulet värähtivät kun se sopersi:

— Ryssä . . . lentää — pum pum.

Ja aivan oikein: pian vihelsivät hälytytyspillit, pian surisivat murhalentäjät yllä, kohta rätsivät niiden konekiväärit taloa kohti. Lapsi oli vaistonnut murhaajien tulon jo hetkistä etukäteen — vaikkei lapsia niillä asioilla jännitetäkään!

Ja vielä isän hyvästellessä lapsi ilmaisi selvän tiedon:

— Isä menee . . . ryssiä pum pum.

Niin, minkähänlainen lieneekään mielikuva ryssästä näillä kansamme pienimmillä, jotka koskaan eivät sitä ole omin silmin nähneet? Kenties hyvinkin oikea, lapsen herkän sielun luoma kuva, eikä se varmasti ole kaunis.

Lopputoteamuksena vielä, että rauhallisen maamme kimppuun hyökännyt vihollinen ei kykene esittämään vastaavanlaisia, näihinkään pieniin kuviin rinnastettavia kertomuksia. Niin erilainen on sodan lähtöpohja, niin selvää selvempi ero meidän eduksemme.

„Luoti on hutilus, mutta pistin aika mies”

Pistin fäyffää taisteluseena 300 vuotta.

Kun venäläiset yhtyivät 1914 maailmansotaan, luottivat he miltei enemmän pistimiin kuin ammuksiin. Heidän uskonsa näytti vielä tällöinkin perustuvan vanhaan sananparteen »luoti on hutilus, mutta pistin aika mies». Väitetään, että tämä sanonta on lähtöisin venäläisen kenraali Suworovin suusta. Se on hyvin uskottavaakin, sillä venäläiset ovat yleensä aina olleet »hutiluksia» ampumisessa. Sen todistavat yleensä kaikki heidän käymänsä sodat. Jo venäläis-japanilaisessa sodassa tehtiin se havainto, että ryssät eivät paljon piitaneet ampumatarkkuudesta, vaan pyrkivät hyvin mielellään, mikäli suinkin tilaisuutta ilmeni, pistintaisteluun japanilaisten kanssa. Mainitussa sodassahan tapahtuikin hyvin usein tällaisia lähitaisteluja, jotka ryssä kyllä silti hävisi, vaikka oli luottavinaan pistimeen enemmän kuin »luodin hutilukseen».

Tästä luonteenomaisesta taisteluomaisuudestaan ei ryssä ole vieläkään päässyt. Siitä on tuoreimpana todistuksena sen hyökkäyssota maataamme vastaan. Ryssä tuhottomasta ampumisestahan on lehdissä ahkeraan kerrottu. Se kylvää niin maastossa kuin ilmassakin kalliita ammuksia sellaisella tuhlaavaisuudella, että vuorokaudessa saattaa varsin rajoitetulla rintamanosalla ammusten lukumäärä nousta satoihintuhansiin. Emme tosin lähemmin tunne, missä määrin ryssä on tässä sodassa osoittanut erikoista halua ja pyrkimystä pistintaisteluun, mutta jokatapauksessa on tällaisia lähitaistelujakin viime viikkoina eri rintamilla sattunut. Poikkeuksetta on ryssä nekin hävinnyt suomalaisten iskessä jopa puukoillakin. Nykyaikaisessa sodankäynnissä ei juuri muiden kansojen keskuudessa paljonkaan enää arvoa anneta pistimen käytölle. Nykyaikaisen taistelun ratkaisevat miltei aina muut taisteluaset, joiden suhteen aika on nopeasti vienyt kehitystä eteenpäin.

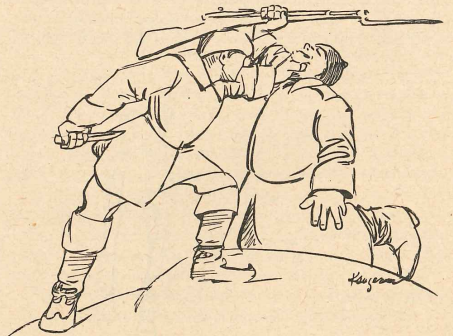
Pistimellä on ollut kuitenkin hyvin pitkät ajat suuri merkitys taisteluvälineenä ja hyvin suurissa taisteluissa se kylläkin on joutunut näyttelemään ratkaisevaa osaa. Tänä meille niin kohtalokkaana vuonna, jolloin olemme joutuneet käymään sotaa vanhaa verivihollistamme vastaan, sattuu sellainen historiallinen merkkitapaus, että pistin täyttää 300 vuotta. Se keksittiin vuonna 1640 Bayonnassa, josta se sai nimensäkin. Ensimmäinen pistin oli kiväärin suuhun pistimen ollessa paikoillaan oli ampuminen tietenkin mahdollista. Mutta vielä senkin jälkeen, kun oli keksitty keino

kiinnittää pistin kiväärinpiipun päällyspuolelle, oli piikki yhä käytännössä. 1700-luvun alussa tehtiin pistimen terti pitkäksi ja kapeaksi, joten se jo muistuttanut nykyaikaisen pistimen muotoa.

Ruotsalaiset joukot käyttivät pistintä ensi kerran hyökkäyksessä Narvassa. He tekivät sen vastoin ohjesääntöä, joka vielä vuonna 1731 määräsi, että piti hyökätä vihollisen kimppuun miekalla, mutta pistin tuli sitten kerta kaikkiaan ruotsalaisten mielenmukaiseksi aseeksi ja monista saavutetuista voitoista saatiin kiittää reippaita pistinhyökkäyksiä. Vasta 1751 vuoden ohjesääntö määräsi, että lupollinen hyökkäys eli rynnäytys tapahtuisi pistimellä.

Preussilaiset olivat vanhoillisempia kuin ruotsalaiset, ja vasta 1782 koettivat he antaa ensimmäisen rintamarivin ampuu pistimet pysyissä. Czaslaun taistelussa 1742 tekivät he ensimmäisen pistinhyökkäyksen.

Kun olemme näin tulleet pistimen historiaan, kerrottakoon edelleenkin pistimen ja pistintaistelun kehityksestä. — Luulisi, että pistimen käsittelystä ja käytöstä olisi tehty jonkinlainen ohjesääntö, kun se oli tullut käytäntöön, mutta lukuunottamatta lyhyitä komentosanoja, saa turhaan hakea mitään sellaista vanhimmista ruotsalaisista tai yleensä ulkomaalaisista ohjesäännöistä. Vielä vähemmän oli erikoisohjeita pistintä varten. Sellaista pidettiin nähtävästi tarpeettomana, kun taktiikan tärkeimpänä pyrkimyksenä oli tehdä pataljoonista ampumakoneita, jotka aina olivat koossa päällik-

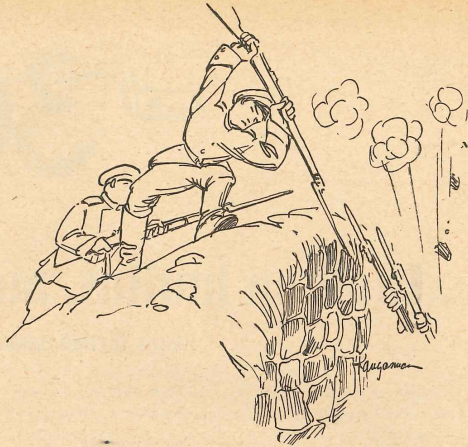
könsä silmään edessä, lausuu Sten Drakenberg eräässä pistintaistelun kehitystä koskevassa kirjoituksessaan.

Ensimmäisen ranskalaisen tasavallan aikuisissa taisteluissa sai kuitenkin jäykkä viivataktikka siirtyä kolonnataktiikan tieltä vartijajärjestelmään ja taipuvine etutaistelulinjoihin. Tällöin päästiin pian sellaiseen käsitykseen, että jalkaväki vasta silloin voi ratkaista tehtävänsä, kun se saattoi taistella niin hyvin suljetussa joukossa ampumalla ja tekemällä pistinhyökkäyksiä suurin joukoin, kuin erillään mies miestä vastaan.

Täydellisen pistintaistelumenetelmän laati ensimmäisenä ranskalainen Pinette, joka 1800-luvun alussa antoi painaa käyttöohjeen sitä varten. Pinetten järjestelmää seurasi alussa vain Pariisin linnäväki. Vasta vuonna 1838 määrättiin se koko ranskalaiselle jalkaväelle. Ensimmäinen tunnettu tätä alaa käsittelevä kirjailija on kuitenkin Edvard von Selmitz, saksalaisen kevyen jalkaväen päällikkö, joka kertoo, että hänellä vuosien 1825—1830 välillä oli oppilaita miltei kaikista eurooppalaisista armeijoista. Hänen 1819 Leipzigin julkaisemaa teostansa »Die Bajonetfchtkunst» pidettiin aikanaan pätevimpänä koko Euroopassa.

Taipumuksia halveksia pistinharjoituksia ja -taisteluja oli ensin havaittavissa miltei kaikissa eurooppalaisissa sotilasvaltioissa. Mutta ne kokemukset, joita myöhemmin, varsinkin viime vuosisadan loppupuoliskolla, saatiin, puhuivat vakuuttavasti pistimen puolesta ja sen tehokkuudesta lähi-taistelussa. Seurauksena tästä oli, että pistin tuli yhä yleisemmäksi taisteluaseeksi ja että erällä tahoilla ryhdyttiin varustamaan ratsuväkeäkin lyhyillä pistimillä. Todettiin kyllä, että ampuma-ase on pistintä tehokkaampi vastustajan voiman heikentämisessä, mutta samalla oli myönnettävä, että pelkkä ampuminen ei riitä karkoittamaan vastustajaa linnoitetusta asemasta, vaan että se jää pistinhyökkäyksen tehtäväksi. Tähän seikkaan sitten monet sotakirjailijat kiinnittivätkin huomiota. Varsinkin buurisodasta esitettiin tästä näkökohdasta monia tyypillisiä esimerkkejä.

Englantilaiset saivat buurisodan alussa kalliisti maksaa huonosti valmistetut ja liian aikaisin tehdyt pistinhyökkäykset, mutta sitten kun he vastoinkäymistään olivat oppineet valitsemaan järkevämpiä hyökkäysmenetelmiä ja saamaan läheisempää yhteyttä jalkaväen ja tykistön toiminnassa, onnistui heidän useissa tapauksissa pistimien avulla pakottaa buurit jättämään asemansa, ilman että mikään varsinainen pistintaistelu ehti tulla kysymykseen. Urhoollisten buurien kivääreissä ei ollut pistimiä, mikä seikka oli usein yhtenä syynä siihen, että he eivät oikein voineet käyttää hyväkseen

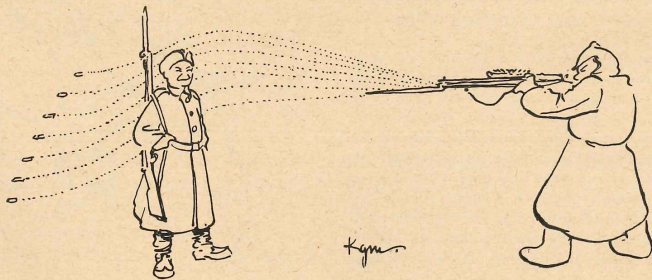

osittaisia voittojaan, joita he joskus saivat. Venäläis-japanilaisessa sodassa pistintaistelu näytteli varsin merkittävää osaa, samoin myöhemmässä balkanilaissodassa, jopa vielä maailmansodassakin sattui usein pistintaisteluja. Erityisesti on viime mainituista tullut tunnetuksi ranskalaisen alppijääkärien pistinhyökkäykset Vogeseilla saksalaisten ampumahautoja vastaan, jolloin saksalaisille aiheutettiin suuria tappioita, joskin myös hyökkääjät kärsivät tällöin suurta mieshukkaa. Nämä pistintaistelut olivat hyvin verisiä.

Sitä merkitystä, mikä pistimellä viime vuosisadan sodissa ja vielä tämänkin vuosisadan alussa on ollut, sitä sillä ei enää ole eikä tulekaan olemaan, sillä taisteluvälineiden »koneistuminen» on muuttanut sodankäynnin toisenlaiseksi. Konekiväärin, konepistoolin y. m. uusimmat voimakastehoiset ampuma-aseet ratkaisevat taistelun useammassa tapauksessa jo ennen kuin se pääsee kehittymään »käsikähmän» merkeissä käytäväksi lähitaisteluksi.

Ryssän määritelmässä pitää enää paikkansa vain se osa, joka koskee luotia ja sekin ainoastaan siinä tapauksessa, että pyssyn perässä on ryssä itse. Jos siinä on esim. suomalainen, ei luoti ole enää »hutilus», minkä ryssä on saanut muuten hyvin kourantuntuvasti tämän hyökkäyssotansa aikana tuntea ja minkä se myös on ehtinyt jo itsekin myöntää.

»Pistinniekka.»

PIKKUPOJAT JA LUKKARI

Kirj. pursim. M. MALMGREN.

Suomen kansa on kautta aikojen ollut tunnetusti puolustus-tahtoista ja -kykyistä. Rohkeisiin puolustustoimenpiteisiin on uskallettu ryhtyä sellaisessakin tapauksessa, jossa vastustajana on oletettu olevan itse personoitunut pimeyden ruhtinas. Suuri kirjailijamme Aleksis Kivi kertoo kuuluisassa »Seitsemässä veljeksessään» erään kuvaavan esimerkin. Ensimmäisenä Impivaaran salolla viettämään yönä joutuvat veljekset heti vastakkain yksilöllisen paholaisen kanssa, mutta eivät suinkaan liiojia säikähtele. Aiheen kertomukseensa on kuulu kirjailijamme varmaankin saanut jostakin kotiseudullaan, Länsi-Uudellamaalla viime vuosisadalla sattuneesta tapauksesta.

Kerron seuraavassa kaksi kansan keskuudessa muistitietoina säilynyttä tapausta, jotka niinkään ovat sattuneet Länsi-Uudellamaalla viime vuosisadan keskivaiheilla. Näissäkin kertomuksissa ovat erät urhot joutuneet tekemisiin olettamansa personoituneen paholaisen kanssa ja kertomusten sankareina esiintyvät sellaiset vähemmän sotilaalliset tekijät kuin pikkupojat ja lukkari.

Eräänä kauniina kesäpäivänä oli erästä N:n pitäjän talosta kaikki täysi-ikäiset ja vähän nuoremmatkin lähteneet koko päiväksi heinäniitylle. Kotimiehiksi oli jätetty ainoastaan kaksi alle 10-vuotiaista poikaa. Naapurikyliässä eräs jonkun verran suurempi poika, joka tiesi, minkälaisia kotimiehiä tuossa talossa löytyi, keksi tällöin sananmukaisesti pirullisen juonen.

Hän naamioi itsensä ruman näköiseksi, puki ylleen vanhoja, kamalan näköisiä ryyssyjä, päällimmäiseksi vetäsi hän nuoren nautaeläimen »mullikan» vuodan, jonka avulla hän sai päähänsä sarvet ja alempaan päähänsä hännän. Näin varustettuna lähti hän ryöstöretkelle kahden nuoren kotimiehen vartiomaan taloon.

Pikku kotimiehet, jotka vanhempainsa käskylle kuuliaisina eivät olleet poistuneet tuvasta, vaan siellä aikansa kuluksi askartelivat, pelästyivät aluksi aika lailla, kun sisään astui ruma olento, joka karjaisi: »minä olen piru, missä tämän talon rahat ovat, minä ne vien!»

Lauseen alkuosa meni pikkumiehiin täydestä. Olihan tulija kamalan näköinen ja olihan sillä sarvet ja häntä, jotka aina on katsottu kuuluvan paholaisen ruumiillistuneeseen olemukseen.

Mutta olihan isä antanut kotimiesten tehtäväksi varjella taloa eikä suinkaan luovuttaa rahoja ryöstäjille. Sitäpaitsi olivat kelpo vanhemmat jo aikaisin juurruttaneet poikiensa mieliin uskonnolliset peruskäsitteet, joiden mukaan juuri paholaista vastaan oli urhoollisesti taisteltava.

Seinällä riippui ladattu luodikko. Pojat tiesivät, että se oli vain isän käyttöä varten, mutta tällaisessa vaikeassa tilanteessa oli poikienkin turvaututtava pyssyyn. Ensi hämmäs-

tyksestä toinnuttuaan siis nuorempi kotimies ottaa pyssyn seinältä ja lausuu: »minä ammun pirun».

Vanhempi veli kieltämään: »älä ammu, eihän piru kuole.» »Mutta mitä piru rahallakaan tekee?», tuumi nuorempi veli ja laukaisi tulijaa kohti ojentamansa pyssyn.

Vanhemman veljen lause ei pitänyt paikkaansa, sillä ainakin tämä »piru» kuoli.

Tietoa ei ole säilynyt siitä, minkälainen oli asian oikeudellinen käsittely. Mutta yleinen mielipide tuomitsi mitä ankarammin ryöstöryntäjän ja piti häntä kohdannutta kuolemaa suorastaan Jumalan oikeudenmukaisena rangaistuksena. Ja uskonnollinen kansa piti ryöstöryntäjän raskaimpana rikoksena sitä, että hän yrityksensä onnistumiseksi oli halunnut esiintyä nimenomaan pimeyden ruhtinaan.

Toisella kertomuksella on hausempi loppu.

K:n pitäjän ahkera, toimielias suntio heräsi eräänä alkusyöksen sunnuntaiamuna, kuten arkaamuinakin, jo kello neljän tienoissa. Suntio, jonka molki sijaitsi kirkkomäen järvelle päin viettävällä rinteellä, ahkeroitu myös kalastuksen alalla. Vaikka nyt suntion herätessä oli vielä jonkun verran pimeää ja ilma näytti hiukan sateiselokin, päätti suntio kuitenkin lähteä onkimaan, olihan vielä useita tunteja aikaa, ennenkuin tehtävät kirkossa oli aloitettava. Tosin omaa tuntea hiukan kolkuttui, eihän oikeastaan ollut sovelias suorittaa pyhäpäivänä sellaisia arkisia askareita, kuin kalastusta, ei ainakaan kirkon palveluksessa olevan suntion. Kalamiesveri kuitenkin voitti ja aamun valjetessa istuu suntio veneessä tutulla onkipaikallaan. Mutta kun ukkonen alkoi jyrähdellä, päätti suntio palata vähäisine saaliineen takaisin mökilleen. Eihän hän milloinkaan ollut halukas olemaan järeällä ukonilmalla, kaikista vähimmin pyhäamuna.

Hyvissä ajojen ennen jumalanpalveluksen alkua kiirehti suntio pyhäpukimissaan kirkkoon, avasi ovet ja tornin luukut, soitti aamukellot, rovestin saapuessa papinkellot sekä loipuksi »sisään»-soiton. Rovasti, joka tänään tunsu itsensä jonkun verran huonovointiseksi, piti tavallista lyhyemmän saarnan. Tämän takia joutui hän jumalanpalveluksen jälkeen sakaristossa jonkun verran odottamaan, ennenkuin saapui renkinsä, joka tavallisesti nouti hevosella määräämäärän rovestin pappilaan. Sinne oli tosin matkaa noin kilometri, mutta lihava rovasti oli laiska kävelijä ja olihan toki komeampaa kulkea hevosella. Kaikki seurakuntalaiset olivat jo hajaantuneet pois kirkonmäeltä, kun pappilan renkipoika sinne saapui hevosineen ja resorikiesineen. Kun suntio oli auttanut palttoon rovestin ylle, kiipesi hän vielä torniin suorittamaan läppäykset, joilla jumalanpalvelus siihen aikaan pitäjässä päätettiin, sulki tornin luukut ja kirkon ulko-ovet.

Iltapäivällä, kun ilma alkoi seestyä eikä edellä ukkonen jyrähdellyt, heräsivät suntion kalamiesvaistot uudelleen. Hän siis

lähti järvelle ja laski useita verkkoja, että edes maanaintaina saisi kunnollisen kalasaaliin. Mutta että pyhäpäivä tulisi edes osittain oikein käytetyksi, päätti sentio järveltä palatuaan mennä lukkarin luo veisatakseen hänen kanssaan muutama virsiä.

Näin joutui siis sentio kulkemaan kirkon ohi. Ihmeekseen kuuli hän kirkosta outoja ääniä, jonkinmoisia räähinöitä ja kiljahtelua, jotka huikasti kajahtelivat tyhjässä holvistossa. Väliin kuului siltä, kuin olisivat jonkinmoiset kaviot paukahdelleet kirkon lattialla.

Mikä kumma onkaan mennyt kirkkoon, tuumi sentio. Olihan hän tapansa mukaan visusti sulkenut kirkon ovet, joten ei mikään ihminen enempää kuin eläinkään ollut voinut päästä pyhäntöön. Siellä ei siis voinut rähistä muu kuin itse »vanh perkel».

Näin pääteltyään riensi sentio nopeasti takaisin mökilleen, otti kirkon avaimen ja se mukanaan riensi pappilaan. Täällä hän avoimesti tunnusti rovastille, minkämoimen sapatinriikkoja oli ollut, ja mifen paholainen nyt oli tunkeutunut hänen vartiomaansa Herran huoneeseen. Edelleen lausui sentio tuntevansa itsensä liian syntiseksi mennäkseen paholaista karkoittamaan, mutta toivoi rovastin hurskaana ja väkeväenä hengen miehenä voivan sen tehdä.

Rovasti, joka yhä tunsu itsensä hiukan huonovointiseksi, olisi sangen mielellään viettänyt loppupäivän pappilassaan. Eikä hän itse tuntenut itseään niinkään väkeväksi paholaisen karkoittajaksi. Ehkä rovastillakin oli omat »kalamatkansa» omallatunnonaan. Mutta eihän saattanut antaa sention osoittaman suuren luottamuksen joutua häpeään. Siksi rovasti virkkoi suntuille: »mene sinä vain rauhassa kotiin, kyllä minä hoidan sen asian selväksi».

Kehoitusta noudatti sentio mielellään. Jätettyään kirkon avaimen rovastin pöydälle riensi hän kotia mielissään siitä, ettei tarvinnut edes rovastin mukana käydä taistelemaan paholaista vastaan. Kohta alkaisi jo iltakin hämärtyä eikä sentio suinkaan hämärässä tai pimeässä halunnut kulkea ohi kirkon, jossa paholainen mellasteli.

Rovasti varustautui hengellisin asein. Otti mukaansa raamatun sekä sairasmatkoilla käyttämänsä ehtoolliskalkin. Yksin ei rovastikaan uskaltanut paholaista vastaan, vaan haki mukaansa lukkarin.

Lukkari, joka hartaan kristityn tavoin oli viettänyt pyhäpäivän virsi- y. m. hartauskirjojen parissa, oli valmis myös puhtaalla omallatunnona taistelemaan paholaista vastaan. Rovas-

tin esitettyä asiansa pani lukkari tyyneesti silmälasinsa ja kirjansa pois sekä valmistautui sotimaan.

Kunniapaikalla peräseinällä oli miekka, jota Uudenmaan rakuunarykmentissä palvelut lukkarin isävainaja oli käyttänyt silloin, »kuin ryssä maahan tuli». Tämän vanhan sotamiekan otti lukkari aseekseen. Mutta koska iltä jo alkoi hämärtyä, eikä kirkossa suinkaan ollut valaistuslaitteita, otti lukkari mukaansa myös lyhdyn, johon asetti sytyttämänsä talikynttilän.

Näin aseistettuna saapuivat rovasti ja lukkari kirkon portaiden juurelle. Kun kirkosta kuului outoa röhinää, antoi rovasti lukkarille kirkon avaimen lausuen: »mene sinä edellä, oi isä lukkari, ja yhdessä manatkaamme se ulos».

Mahtoi olla aika koomillinen näky. Edellä laiha, pitkäkoipinen lukkari, lyhty vasemmalla, ja uljaasti kohotettu miekka oikeassa kädessä, jälessä lyhyt, paksu rovasti raamattuineen ja ehtoollismaljoineen. Jo kiertyi avain lukossa. Miekka iskuvalmiina oikeassa kädessä alkoi lukkari lyhtyä pitelevällä vasemmalla kädellään raoittaa kirkon ovea, hokien: »tule ulos sieltä pyhästä majasta! Pakene, pakene pois sinä saastainen!»

Hiljalleen avautuu raskas kirkon ovi. »Pakene, pakene pois sinä saast...»

Humahtaan syöksyi paksu, karvainen olento lukkarin säärin välistä. Vain hiukan polvensa horjahtelivat, lyhty putosi kädestä ja oudon olennon aikaan saama ilmavirta sammutti kynttilän. Mutta isävainajan sotamiekka oli yhä uljaasti koholla lukkarin oikeassa kädessä.

Silloin kuului kirkonrappujen alapäästä rovastin surkea ääni: »sano terveisiä kotiin, oi isä lukkari, minut syntisen se vei.»

Lukkari laski miekkansa. Kun hän suurella vaivalla oli saanut kynttilän uudelleen palamaan näki hän rappujen alapäässä maassa makaamassa rovastin, ja vähän kauempana sian, jonka selässä lyhytsäärinen rovasti oli takaperin ratsastanut kirkonrappuja alas.

Ähkien kömpi rovasti jaloilleen. Ja huomattiin, että luultu paholainen oli pappilan sika, jolla jumalanpalveluksen jälkeen, kirkonmiesten odotellessa rovastin kyytimiestä, oli ollut tilaisuus pujahtaa kirkkoon.

Lukittuaan kirkon oven ja koottuaan taisteluvälineensä lähtivät rovasti ja lukkari kumpikin taholleen. Sitä ennen lausui rovasti kuitenkin: »minä vien avaimen suntuille, mene sinä kotias, ja vie tuo sika mukanas kotias, oi isä lukkari, mutta älä puhu tästä asiasta suntuille, eikä muillekaan».

100 kunniakasta päivää

taisteli Suomen armeija voitokkaasti ylivoimaista vihollista vastaan

Kotiseutu lähettää terveisensä vielä vartiopaikalla seisoville miehillemme.

OSUUSLIIKE AHJO i.l.
Hyvinkää

AURAN OSUUSKAUPPA r.l.
Aura

OSUUSLIIKE HÄME r.l.
Hämeenlinna

JOKELAN OSUUSKAUPPA r.l.
Jokela

JOKIOISTEN OSUUSKAUPPA r.l.
Jokioinen

OSUUSLIIKE KEHITYS r.l.
Kyrö

OSUUSLIIKE KEKO r.l.
Lohja

KYMINLAAKSON OSUUSLIIKE r.l.
Kotka

KYTÄJÄN OSUUSKAUPPA r.l.
Kytäjä

LOIMAAN OSUUSLIIKE r.l.
Loimaa

OSUUSLIIKE ORAS i.l.
Somero

ORIPÄÄN OSUUSKAUPPA r.l.
Oripää

OULUN OSUUSKAUPPA r.l.
Oulu

OSUUSKAUPPA PERHELÄ r.l.
Järvenpää

PERNIÖNSEUDUN OSUUSLIIKE i.l.
Perniö k.k.

PUNKALAITUMEN OSUUSKAUPPA r.l.
Punkalaidun

SUOLAHDEN OSUUSKAUPPA r.l.
Suolahti

OSUUSLIIKE TUKI i.l.
Karkkila

TURSANKANKAAN OSUUSKAUPPA r.l.
Urjala

OSUUSLIIKE TÄHKÄ r.l.
Salo, Kaninkola

OSUUSLIIKE VOIMA i.l.
Tampere

VIHDINSEUDUN OSUUSLIIKE r.l.
Ojakkala

Suomen Aliupseeriliiton johtokunnan jäseniä

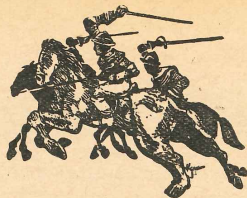
pyydämme yhteyden aikaansaamiseksi ilmoittamaan nykyisen osoitteen Suomen Aliupseerin konttoriin, Helsinki, Kasarminkatu 26.

J. Saarinen

Otto Siltanen

100 kunniakasta päivää

taisteli Suomen armeija voitokkaasti ylivoimaista vihollista vastaan

Kotiseutu lähettää terveisensä vielä vartiopaikalla seisoville miehillemme.

PERÄSEINÄJOEN OSUUSMEIJERI
Peräseinäjoki.

KOULUAITTA OY.
Helsinki

KAHVI OSAKEYHTIÖ
Helsinki.

KEMIN RAUTAKAUPPA OY.
Kemi

UITTOKALUSTO OY.
Helsinki.

KESKUSOSUUSLIKE HANKKIJA r.l.
Helsinki

J. HONKASEN TRIKOOTEHDAS
Helsinki.

HIILENTUONTI OY.
Helsinki

SÄHKÖ OY. HEDENGREN.
Helsinki

OY. HELSINGIN MUSTA KARHU.
Helsinki

RAVINTOLA ELITE
Helsinki

RAVINTOLA KAIRO.
Helsinki

OY. NYLUND & RAHIKAINEN AB.
Helsinki

F. NIEMELÄN TEKNOKEMIALLINEN
TEHDAS
Malmi

VAMMALAN OSUUSKAUPPA r.l.
Vammala

HOTELLI KAISANIEMI
Helsinki

100 kunniakasta päivää

taisteli Suomen armeija voitokkaasti ylivoimaista vihollista vastaan

Kotiseutu lähettää terveisensä vielä vartiopaikalla seisoville miehillemme.

VARTA OY.
Helsinki

PAPERI- JA PAINOTUOTE OY.
Helsinki

K. A. WEISTE OY.
Pukinmäki

HETEKÄ OY.
Helsinki

RAVINTOLA CATANIA
Helsinki

SPENNERT
Helsinki

RAVINTOLA HUNGARIA OY.
Helsinki, Heikinkatu 9

OY. WERNER HACKLIN
Pori

KIRJAPAINO LIBRIS
Helsinki

PORIN VESI- JA LÄMPÖJOHTO OY.
Pori

SEURAKUNTAIN KESKINÄINEN
PALOVAKUUTUSYHTIÖ, Helsinki

HARTKOPP & KRÜGER
Helsinki

OY. VELJEKSET KULMALA AB.
Pitäjänmäki

SÄHKÖLAITE OY.
Helsinki, Kaivokatu 10

TUKKULIIKE O. SAARINEN
Helsinki

T:MI A. JOUTSEN
Helsinki

LASITTAJAIN KESKUS OY.
Helsinki

100 kunniakasta päivää

taisteli Suomen armeija voitokkaasti ylivoimaista vihollista vastaan

Kotiseutu lähettää terveisensä vielä vartiopaikalla seisoville miehillemme.

OSUUSKUNTA AITTA r.l.
Sauvo

LIEDON OSUUSKAUPPA r.l.
Lieto

IKAALISTEN OSUUSKAUPPA r.l.
Ikaalinen

NOUSIAISTEN OSUUSLIIKE r.l.
Nousiainen

JOKIOISTEN MAANVILJELIJÄIN
OSUUSLIIKE r.l. Jokioinen

PERNIÖN OSUUSKAUPPA r.l.
Perniö

KANGASALAN OSUUSKAUPPA r.l.
Kangasala

PERTTELIN OSUUSKAUPPA r.l.
Pertteli

KARUNAN OSUUSKAUPPA r.l.
Karuna

SALON SEUDUN OSUUSKAUPPA r.l.
Salo

KIIKALAN OSUUSKAUPPA r.l.
Kiikala, Salon as.

SAVISEUDUN OSUUSLIIKE r.l.
Loimaa

KISKON OSUUSKAUPPA r.l.
Koski as.

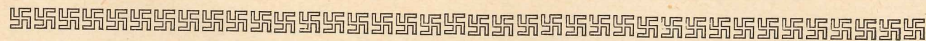
SASTAMALAN OSUUSLIIKE r.l.
Vammala

KOLKIN OSUUSKAUPPA r.l.
Vilppula, Kolkki

SOMERON OSUUSKAUPPA r.l.
Somero

LAITILAN OSUUSKAUPPA r.l.
Laitila

TOIJALAN OSUUSKAUPPA r.l.
Toijala

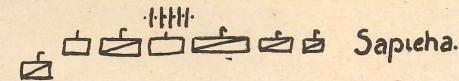

Hakkapeliittain tulikaste

(Wallhofin taistelu 7. I. 1626)

Kuten edellisessä kirjoituksessani mainitsin, Wallhofin taistelu oli se tulikoe, joka lopullisesti muodosti suomalaisesta ratsuväestä lujan, kestävän, voittamattoman kokonaisuuden. Siinä muodostui suomalaisesta päällystöstä ja miehistöstä se loistava taisteluyksikkö, johon etevän ylipäällikön johdolla kaikki vihollisen iskut oli kipistytävä ja joka on säilyvä hakkapeliittain nimellä lähtemättömästi koko maailman tie-

ennen kuin Radziwill ja Gousiewski ehtisivät yhtyä Sapiehaan. Tämä taistelu oli jo senkin vuoksi erittäin tärkeä, että Sapieha oli katkaissut Wallhofista käsin Birzenin linnan yhteydet Kokenhuseniin ja Radziwill oli taas Ekkau-joelt siirtynyt Bausken *) edustalle. Vaikka näitä linnoja ei vielä piiritettykään, puolalaiset joukot estivät niiden huoltotoiminnan. Mainittakoon, että Birzenissä oli tällöin viljaa vain

Kaaviokuva Wallhofin taistelun alkuvaiheista.

toisuudessa. Tosin ei hakkapeliittain nimeä luotu vielä tässä taistelussa, mutta silloin syntyi tuo »hakkaa päälle» henki, joka aiheutti tuon nimityksen.

Monista yrityksistään huolimatta Kustaa Aadolf ei saanut aikaan puolalaisten kanssa mitään ratkaisutaistelua Liivinmaan omistamisesta. Puolalaisten defensiivisen taktiikan vuoksi näiden sotavoimat olivat päinvastoin säilyneet vahvuudeltaan miltei samoina kuin sotaretken alussa. Ne saattoivat milloin tahansa häiritä kuninkaan talvileiriin asettumista. Kuningas näet oletti, että puolalaiset kokoisivat sotavoimansa armeijaksi ja ryhtyisivät taisteluun Riian lähistöllä. Tällöin he olisivat voineet maaston ansiosta käyttää hyväkseen kaikkia ratsuväkensä etuja. Sen vuoksi kuningas halusi lyödä Sapiehan joukot,

kuukaudeksi, eikä siellä ollut suolaakaan enää kahteen kuukauteen. Samoin olivat polttopuutkin loppuneet. Ampumatarvikkeet olivat niin lopussa, että sytytysluntua ei ollut enää musketteja ja tykkejä varten. Bauskessa oli asianlaita samoin, mutta suolaa siellä oli vielä kokonainen tynnyri. Sen vuoksi puolalaiset odottivatkin, että Birzen antautuisi. Mutta linnanpäällikkö eversti Creutz piti puoliaan aito suomalaisella sisulla. Auttaakseen linnoja Kustaa Aadolf kokosi joulun alla joukkonsa Bersoniin. Hänen aikomuksenaan oli käydä Sapiehan kimppuun siitä huolimatta, että Jaakko de la Gardie, joka neuvotteli Radziwillin kanssa, vastusti sitä.

*) Birzenissä ja Fauskenissa oli ruotsalaista varusväkeä.

Kuningas oli huoltovaikeuksien vuoksi sijoittanut joukkonsa hajalle hyvin laajalle alueelle. Tämä tietenkkin haittasi kenttäarmeijan kokoamista ja viivytti kuninkaan lähtöä, niin että hän pääsi Bersonista marssimaan vasta 3. I. 1626. Perille Kokenhuseniin hän saapui seuraavana päivänä; täällä hän alkoi valmistella iskuaan. Kuninkaan kenttäarmeijan muodosti 38 komppaniaa, n. 2800 miestä, jalkaväkeä ja 24 komppaniaa ratsuväkeä, n. 2000 miestä. Tykistönä oli 6 kenttätukkiä. Jalkaväen Kustaa Aadolf kokosi Platon ja Teuffelin värvätyistä rykmenteistä ja Johan Henrikinp. Reuterin ja David Drummondin ruotsalaisista rykmenteistä. Lisäksi hän otti kuusi komppaniaa hovirykmentistä mukaansa. Ratsuväen pääosan muodosti 12 suomalaiskomppaniaa, johon oli liitetty 8 ruotsalaista ratsuväkikomppaniaa ja 4 komppaniaa värvättyä ratsuväkeä. Tätä vastaan Sapiehalla oli asettaa 3425-miehinen armeijansa; siitä oli 2525 miestä ratsuväkeä ja 900 jalkaväkeä. Sapiehan tykistön muodosti 5 kenttätukkiä. Sapiehan todellinen armeija oli vahvuudeltaan vain 2825 miestä, jotka jakaantuivat 25:een komppaniaan. Näistä oli 4 komppaniaa, 700 miestä, husaareja, 5 komppaniaa eli 500 miestä saksalaisia rakuunoita ja lopuksi kevyttä ratsuväkeä oli 5 komppaniaa eli 700. Nämä 14 komppaniaa muodostivat Sapiehan joukkojen ytimen. Sillä loput, 8 kasakkakomppaniaa (625 miestä) ja 3 heitukkakomppaniaa (300 miestä), oli sotilaallisesti vähäarvoista, jollei suorastaan merkityksetöntä joukkoa. Mutta Sapieha oli saanut Kustaa Aadolfin ollessa ja Kokenhusenissa avukseen 3 komppaniaa (600 miestä) värvättyä saksalaista jalkaväkeä ja 300 kuorma- elintarpeita.

Wallhofin seudut olivat erittäin edullisia puolustajalle. Se oli tasaista viidakkoa. Mutta sen itäosassa, kartanon kohdalla oli n. 3 km:n pituinen ja n. 1 km:n levyinen viljelty, metsätön harju. Sen keskikohdalla oli notkelma ja sen länsipuolella loiva kukkula. Siinä oli Wallhofin kartano. Sapiehan leiri oli harjun länsipuolella, todennäköisesti kartanon eteläpuolella. Leiri oli kenttävarustuksen ympäröimä, joka oli tehty jäädyttämällä lunta ja olkia sekaisin ja lujitettu li-säksi paaluilla. Sapieha oli tämän lisäksi antanut sulkea harjun ylitse kulkevan Kokenhusen-Birzenin tien murresesteillä tasangon pohjoispuolella.

Kustaa Aadolf päätti suorittaa yrityksensä ns. kavalkaadina, jotta Sapieha ei saisi apua eikä ehtisi perääntyä. Tämän vuoksi hän jakoi armeijansa kahteen osastoon. Ensimmäisen osaston, joka lähti kuninkaan johdolla ensiksi liikkeelle, muodosti koko ratsu-

väki ja 1000 valittua musketööriä. Jälkijoukkona oli tykistö ja loput jalkaväkeä. Lisäksi siihen kuului vain välttämättömiin kuormasto. Tämän joukon johdon kuningas uskoi ev. Teuffelille. Kokenhuseniin jätettiin Drummondin rykmentti ja puolet Reuterin rykmentistä. Näin oli kuninkaan armeijan vahvuus enää vain 200 miestä ratsuväkeä ja 2800 miestä jalkaväkeä. Kuninkaan tarkoituksena näyttää kaikesta päätäten olleen sitoa yllättäen vihollinen keveällä osastolla, houkutella se taisteluun ja tuhota se jälkijoukon kanssa.

Kuningas lähti liikkeelle Kokenhusenista tammi-kuun 5. p:nä iltapäivällä. Wallhofiin etujoukko saapui 6.—7. I välisenä yönä. Tämä oli jo sinänsä saavutus, sillä tuo 50 km:n pituinen matka oli suoritettu huonolla kelillä 1 ½ vuorokaudessa. Kustaa Aadolfin hyökkäys tuli Sapiehalle täydellisesti yllätyksenä. Lisäksi Sapiehan tiedustelijat, joita hän oli lähettänyt Riian, Kokenhusenin ja Bersonin suuntiin, saapuivat leiriin samaan aikaan, kun Kustaa Aadolf lähti liikkeelle. Ne eivät olleet saaneet tietoonsa mitään hälyttävää. Heti aamun sarastaessa ruotsalaiset joutuivat kosketuksiin Sapiehan etuvartioiden kanssa, jotka kuuluivat jalkaväkeen. Ne vangitsivat osan niistä, mutta muutamat pääsivät pakenemaan leiriin. Näiltäkään Sapieha ei vielä saanut tietoonsa, että Ruotsin kenttäarmeija oli ryhtynyt sotaan. Sen vuoksi hän ei ryhtynytkään tyhjentämään leiriään. Hän hälytytti ainoastaan joukkonsa ja sijoitti ne taistelujärjestykseen Wallhofin harjun pohjoispäähän. Hän järjesti ne yhdeksi ainoaksi taisteluportaaksi siten, että se ulottui yli koko aukeaman. Näin vällyttiin saarrostusuhasta, mutta toisaalta rintaman taakse ei jäänyt mitään reservejä. Sapiehan taistelurintaman keskustan muodosti koko saksalainen jalkaväki, husaarit olivat sen molemmilla puolilla, ne oli näet jaettu kahteen yhtäsuureen osastoon. Siivistä oikea oli epäilemättä vahvin, sillä sen muodosti koko saksalainen ratsuväki vahvistettuna kahdella kasakkakompanialla. Heitukat ja kaksi kasakkakomppaniaa muodostivat vasemman siiven, mutta kasakat oli vedetty hiukan taaksepäin. Oikean siiven vahvuus johtui ehkä siitä, että vihollisen käyttämä tie avautui oikeaan pohjoiskulmaan, joten vastakkaisella puolella arveltiin tarvittavan vähemmän väkeä. Tykit Sapieha oli sijoittanut keskustan eteen. Kun Sapieha jäi tämän jälkeen katselemaan vastustajansa purkautumista metsästä ja taistelurintamaan järjestäytymistä, jälkeen jäänyt osa Kustaa Aadolfin jalkaväkeä ja tykistö ehtivät ajoissa

perille. Kustaa Aadolfin taistelurintamassa herättää huomiota se, että sen keskusta oli muodostettu yksinomaan jalkaväestä, kun taas siivet, jotka olivat täsmälleen symmetriset, olivat ratsuväen hallussa. Lisäksi oli siipien kärkinä täysin irralliset, mutta erittäin vahvat muskettisoturi-osastot. Päävastoin kuin Sapieha oli menetellyt, Kustaa Aadolf jätti rintaman keskustan taakse ratsuväkireservin. Siten rintamasta tuli kaksiportainen. Tosin toinen porras oli suhteellisen heikko, eikä toinenkaan ollut aivan samassa linjassa. Kuningas oli sijoittanut keskustaan puolet Platon rykmentistä, hovirykmentin 6 komppaniaa ja Teuffelin rykmentin. Vasemmalla siivellä keskustan kohdalla oli kolme ruotsalaista ratsukomppaniaa, sen ja seuraavan osaston välillä oli eskadroonan (skvadron) levyinen aukko. Lopuksi aukon toisella puolella oli Juhani Pentinpojan, Andreas Paulin ja Reinhold Anrefin suomalaiskomppaniat. Aukon kohdalla, hiukan taempana oli 3 suomalaiskomppaniaa, nimittäin Kustaa Hornin, Reinhold Wunschlin ja Fabian Wrangelin ratsumiehet. Oikean siiven etujoukkoina oli yksinomaan suomalaista ratsuväkeä. Jalkaväen viressä odotti taistelua Klaus Pertelinpojan, Gert Skytten ja Hannu Ramsayn komppaniat sekä äärimäisenä eskadroonana kärjessä Henrik von Howenin, Jaakko Pentinpojan ja Lauri Lindelöfin komppaniat. Aukon kohdalla 3-komppaniainen ruotsalainen eskadroona oli valmiina odottamaan hyökkäyskäskeyä. Tässä lienee syytä huomauttaa, että Kustaa Aadolf järjesti tässä taistelussa ratsuväen ensi kertaa kaksitai kolmikomppaniaiseksi eskadroonaksi (skvadron). Siipien kärjissä olevat muskettisoturiryhmät olivat 400 miehen vahvuisia ja aivan irrallaan siivistä. Ne oli irroitettu Platon ja Reuterin rykmenteistä. Taistelurintaman komentosuhteekin oli toisin järjestetty kuin Sapiehan armeijassa. Kuningas itse komensi keskustaa, vasenta siipeä Kustaa Horn ja oikeata kreivi von Thurn.

Kustaa Aadolf sai kaikessa rauhassa järjestää taistelurintamansa Sapiehan puuttumatta asiaan, mihin viittaa sekin, että järjestäytymistä suojelemaan asetetut espanialaiset ratsastajat saivat olla rauhassa. Kun Sapiehalta ei riittänyt väkeä torjumaan muskettisoturi-osastojen saarrostusta, hän antoi peräyty-miskäskyn ja pysähtyi vasta leirinsä edustalle. Lumivyöryn tavoin ruotsalais-suomalainen armeija seurasi häntä. Kuningas ammutti nyt tykillään kolme yhteislaukausta ja hyökkäsi Sapiehan kimppuun. Jo sitä ennen muskettisoturit olivat iskeneet yhteen kasakoiden kanssa. Epätoivoisina ja tappiosta var-

moina puolalaiset jatkoivat peräytymistään, sytytivätpä he leirinsäkin tuleen. Pian oli peräytyminen muodostunut suoranaiseksi paoksi. Silloin kuningas antoi ratsuväelleen hyökkäyskäskyn jalkaväen etene-misen hidastuessa. Myrskytuulena suomalaiset syök-syivät Kustaa Hornin ja von Thurnin johdolla husaarien kimppuun. Aukean kapeuden vuoksi ratkaiseva taistelu jäi kokonaan suomalaisten hoidettavaksi. Kokonaisina osastoina he tunkeutuivat puolalaisten rintaman läpi. Heitettyään syrjään husaarit, jotka antautuivat hillittömään pakoon, suomalaiset hakkasivat jalkaväen maahan jatkaen takaa-ajoaan kahden penikulman päähän.

On vaikeata enää tarkalleen määritellä puolalaisten mieshukkaa. Kuningas itse mainitsee heitä kaatuneen 500—600 ja vangiksi joutuneen 150 miestä, näiden joukossa mm. Gousiewskin veli. Myöhemmin eräs puolalaisvanki sanoo taistelun jälkeen puuttuneen 1500 miestä alkuperäisestä vahvuudesta. Oxenstierna taas mainitsee kaatuneitten luvuksi 1200. Kahta viimeksi mainittua lukua voitaneen pitää oikeina vain sillä varauksella, että niihin sisältyy myös vangiksi joutuneet ja omille teilleen lähteneet. Sotasaaliiksi Kustaa Aadolf sai neljä kenttätukkiä ja viisi lippua, mutta tärkein saalis oli kuitenkin leiri ja kuormasto suurine muonavaroinen. Kuninkaan väestä ei liene ketään kaatunut.

Wallhofin taistelua tarkastellessa on myönnettävä, että Sapieha teki pitkin matkaa karkeita virheitä, jotka jouduttivat katastrofia. Ensinnäkin Sapieha oli varmistanut leirinsä liian läheltä, eikä käyttänyt siihen ratsuväkeä. Ilmeisesti hän luotti liiaksi pari päivää aikaisemmin suoritettuun kaukotiedusteluun. Toisaalta hän lähetti Radziwillille avunpyynnön vasta paria tuntia myöhemmin, kuin ruotsalaiset olivat vallanneet kyläkapakan. Tämä tieto tuli perille pari tuntia taistelun taottua. Lopuksi hän antoi liukua käsistään tilaisuuden iskun antamiseen silloin, kun vastustaja vasta järjestäytyi taisteluun. Toisaalta Sapiehan isä lienee kieltänyt poikaansa ryhtymästä taisteluun, jos voitto ei ole etukäteen varma, mikä selvittää osaltaan hänen haluttomuuttaan taisteluun. Lopuksi on vielä mainittava, että hänen joukkojensa henki ei ollut hyvä. Palkkauksen vuosineljännes oli päättymässä, samoin eräät palvelusitoumuksetkin olivat loppumassa. Sen vuoksi odotettiin tuota aikaa, aivan kuin paholainen odottaa sielua saadakseen sen haltuunsa.»

Tämän taistelun seurauksena oli lähinnä se, että Sapieha ja pian myös Radziwillkin pakenivat niin

Korporaali Sepeteus Pörräinen ja perunakeitto

Vanha tuttavamme Sepeteus Pörräinen on jälleen astunut esiin ja ilmoittautunut ja päässyt vapaaehtoisena antamaan ryssälle mitä tässä järempänä kuuluu. Sitä ennen on kuitenkin selitykseksi mainittava, että Sepeteus vietti rauhan vuotensa jossakin ja minkä missäkin sotataitojojan ja temppejujan kertausharjoitellen. Kuten muistamme oli hän sotilasammattiltaan komppanian kokki, mutta on nyt siksi ja siitä hyvästä että lotat ovat siihen toimeen arvollisiksi katsotut arvoltaan ja ammatiltaan ja ikälisänsä perusteella määrätty valmiin ruuan kuljettajaksi «sieltä jostakin», «sinne jonnekin», s.o. kenttäkeittiökattilan ja yhden värvätyn hevosen päälliköksi ja korpraaliksi. Tulkoon sanotuksi että Sepeteus Pörräinen on hoitanut yllämainittua ja allakerrottua tointansa suurella kunnioituksella jo tappelun alusta alkaen. Tämä olkoon niin ja näin sanottuna esipuheena Sepeteus Pörräisen niin sanotussa sotahistoriassa, joka täten muistiin merkittäköön.

Sodassa aina tapahtuu ja samoin kävi Sepeteus Pörräisellekin eräänä aamuna tai iltana tai sanottakoon nyt vaikka päivänä. Sepeteus oli näet vaihtelun vuoksi saanut perunasoppakanuunan kuljetettavakseen, mutta silloin tuli pommi ja laskeutui ja putosi ja räjähti likipitään muutaman metrin päässä Sepeteus Pörräisen hevosesta, soppakanuunasta ja vielä lähempänä hänestä itsestään ja hän huomasi ei enää istuvansakaan soppakanuunan pukilla vaan «siellä jossakin»,

jolla tässä tapauksessa tarkoitamme lumikinosta tien vieressä. Istuvan ja koettelevan takaraivoaan johon tunsia saaneensa tulisen muksun, mutta joka nyt vähitellen oli jo jäähtymään päin. «Sirpalevaikutus!» hihkaisi Pörräinen todettuaan käsineen pois ottamastaan kädellään niskassaan jotain kosteata hakkelusta. Siellä ne nyt ovat aivot niskassa, ajatteli näin kohtalokkaalla tavalla aivonsa menettäneen Sepeteus. Mutta rauhan toimissakin jo kaikkinaisiin anatomisiin tutkimuksiin sekaantuneena ihmisystävällisenä miehenä ryhtyi Sepeteus heti tuoreeltaan tutkimaan tätäkin oma-kohtaista tapaustaan, kun hän, ja kaiken lisäksi huomasi kourassaan olevan koko joukon aivojensa murusia.

Voi pirsetti sentään, innostui Sepeteus — tässä minulla nyt on todistukset vääpelille miten väärässä hän oli eilen tai toissa päivänä väittäessään minun, Sepeteus Pörräisen päässä olevan pelkiä saharauhoja. Ei sinne päinkään! Ja pian Sepeteukselle selvisikin että siinä hänen kädessään oli, ellei hän nyt kemiallisesti vailan suuresti erehtynyt, paljon jalompaa ainesta kuin saharauho, nimittäin perunaa. Hee! Ihminenhan tarvitsee tarkkelystä, jota taas on perunassa ja joka taas joutuu aivoihin, päätteli Sepeteus johdellaansa. Mutta tätä hän ei suinkaan aikunut ilmaista vääpelille, sillä «Perunapää» kuulosti vähintään ja yhtä rumalta kuin jo edellä kerrottu ja sanottu nimeämys ja oli se sitäpaitsi sopimaton minkä viran haltijalle tahansa.

Mutta siinä tulikin sitten niksi. Perun vaikutti keitetyltä, jota Sepeteus pakkas ilmojen ja paletumisen uhkan tähden perunain nimittään, ei ollut syönyt viikko-eikä kuu-kausien. Tutkimuksiansa varmistamiseksi kaivoi Sepeteus uudelleen niskansa ja niinpä sieltä aivot vähenemistään väheni, jota menetystään Sepeteus ei millään ilmeillä tai mielialoilla näyttännyt paheksuvan tai surevan eikä edes kiroilevan. Ja lopuksi ne lopuivat. Samassa loppui se oletettu reikäkin, josta oletettujen perunain olisi pitänyt olettamusten mukaan tulla. Siellä ei ollutkaan reikää. Ja niin Sepeteus nousi ja käveli ja meni kanuunansa luo, josta kansi oli tuiskahtanut auki ja jonka edessä ruuna höristeli korviaan ja nousi pukille ja pani kannen kiinni ja ajoi edelleen niinkuin ei mitään olisi tapahtunutkaan, miettien vain miksi hän löysi itsensä hangesta istumasta kemiallisia ihmisiä tutkiskellen ja oli kuin olikin saattanut hyvinkin erehtyä aivojen kemiallisesta kokoonpanosta. Sillä yhtä hyvinhän oli saattanut sellaisesta tärskäyksestä kuuma perunakin lennähtää sieltä auenneesta kanuunasta hänen, korpraali Sepeteus Pörräisen niskaan.

Merkille pantavana historiallisena seikkana mainittakoon, että perunasoppa sinä päivänä joutui hieman jäähtyneenä «linjan» pojille, joten he mukisivat Sepeutekselle: Olisit tuonut sitä hernesoppaa, se on aina ollut niin kuumaa, että lämmin on tuntunut varpaita myöten. Niinkuin oli taas seuraavanakin päivänä.

Mikko.

KÄSKYN MUKAAN.

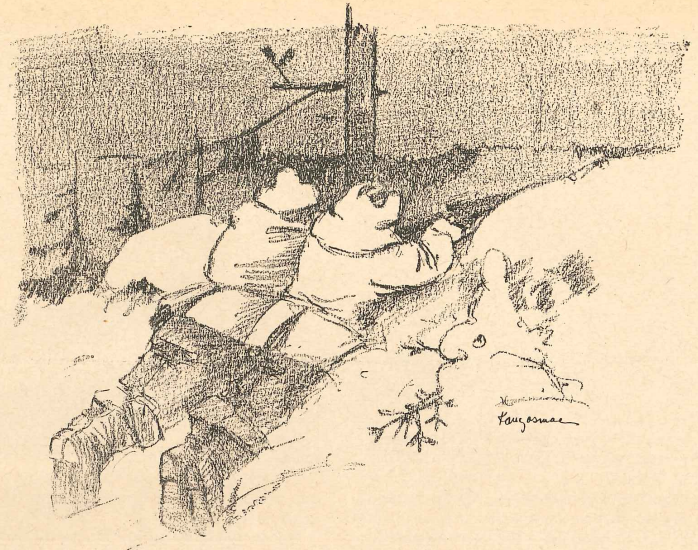
Vääpeli. — Mikä nimi?
Alokas (vastaa niin hiljaisella äänellä, että vääpeli ei kuule).

Vääpeli. — Mitä te oikein mutiset, vastatkaa, että tarhättää.

Alokas. — Alokas tarhättää! — Herra vääpeli.

likön kouluttamina ja johtamina. Samalla he osoittivat omaksumansa puolalaisten sodankäyntitavan vieläpä kehittäneensä siitä heille sopivan taktiikan. Tässä suomalainen hakkapeliittahenki ensi kerran osoitti maailmalle voimaansa, samoin kuin se nytkin, 314 vuotta myöhemmin osoittautuu elinvoimaiseksi.

Orava.

UNI

mista. Hän naurahti ja hymähtäen pelästykselleni kysyin:

- Mitä niin?
- Luuletko että unet merkitsevät jotakin?
- En tiedä, tarkoitan, siitä ei liene mitään varmuutta, vastasin hänelle.
- Siinä tapauksessa lienee minun turhaa kertoa sinulle viimeistä untani, sanoi hän olkapäitään kohtautaan.
- Luotatko sinä uniin, tein hänelle vastakysymyksen.

— Tähän saakka ne eivät ole merkinneet mielestäni mitään, mutta äiti siellä kotona... Hän keskeytti ja vaipei mietteisiinsä.

— Niin, aloitin hetkisen vaihtelun jälkeen — minunkin äitini uskoi uniin, vieläpä suunnilleen osasi sanoa merkitsevätkö ne hyvää vai...

— Eikö se olekin merkittävä? Minulla on koko päivän ollut niin omituinen tunne, ikäänkuin saisin jotain erinomaisen hyvää... en minä osaa sitä selittää... mutta sitä viime yön untani en saa mielestäni.